

MÜBDİ'

(المبدئ)

Allah'ın
isimlerinden (esmâ-i hüsnâ)
biri.

Sözlükte “bir işe başlamak, bir işi diğerlerinden önce yapmak; yaratmak” mânalarındaki *bed'* kökünün “yaratmak” anlamındaki *ibdâ'* masdarından türemiş bir sıfat olan *mübdî'* “modeli ve örneği olmaksızın ibtidâen yaratan” demektir (*Lisânü'l-'Arab*, “bd'e” md.). Râgıb el-İsfahânî, *mübdî'* ile onun alternatifini teşkil eden *muîde* “nesne ve olayların başlangıç ve bitiminde sebep fonksiyonu icra eden varlık” mânasını vermiştir (*el-Müfredât*, “bd'e” md.). Bu durumda İsfahânî bitimi ikinci var oluşun başlangıcı saymıştır (krş. *Lisânü'l-'Arab*, “avd [e'âde]” md.). Allah'a nisbet edilen *bed'* veya *ibdâ'* kavramı Kur'an-ı Kerim'de yer aldığı âyetlerin çoğunda ve doksan dokuz esmâ-i hüsnâ listesinde *muîd* isminin masdar olan *iâde* kavramıyla birlikte kullanılmıştır. Sözlükte “geri dönmek” mânasındaki *avd* (*avdet*) kökünün “tekrar etmek, ikinci defa başlamak” anlamına gelen *iâde* kalıbından türemiş bir sıfat olan *muîd* “tekrar eden” demektir. Zât-ı ilâhiyyeye nisbet edildiğinde “yaratmayı tekrarlayan, tekrar yaratan” mânasını taşır (*a.g.e.*, a. y.).

Kur'an-ı Kerim'de *mübdî'* ve *muîd* kelimeleri geçmemektedir. Allah'a nisbet edilmişlerinde aynı mânaya gelen *bed'* ve *ibdâ'* masdarlarından türemiş mâzî ve muzâri sîgaları on bir âyette zât-ı ilâhiyyeye izâfe edilmiştir. Bunların dokuzunda ilk yaratmayı anlatan *bed'* veya *ibdâ'* kavramıyla birlikte *iâde* kavramı da yer almış, bir âyette “yeniden yaratma” anlamı başka kelimelerle ifade edilmiştir (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, “bd'e” md.). *iâde* kavramı da on altı âyette Allah'a nisbet edilmiştir (*a.g.e.*, “avd” md.). Bu âyetler genellikle Allah'ın varlığını, birliğini, evreni yaratıp yönettiğini dile getiren, insana lutfettiği sayısız nimetleri hatırlatıp onun tabiat içindeki üstün konumuna ve dolayısıyla sorumluluğuna dikkat çeken açıklamalar içerir. Dünya hayatının mâna ve önemine temas etmekle birlikte Allah'tan gelen nefha ile vücut bulan insan varlığının fâni dünya hayatıyla sınırlı olmayıp ikinci ve ebedî hayata kavuşacağına vurgu yapmaktadır. “Yaratmayı ilkin başlatan, sonra

onu tekrar eden yalnızca O'dur. Bu O'nun için pek kolaydır” meâlindeki âyette (er-Rûm 30/27) “pek kolay” söyleminin “daha kolay” mânasına da gelebileceğine dikkat çeken Mâtürîdî, buradaki kolaylık-güçlük nisbetinin zât-ı ilâhiyyeye değil insanın idrakine yönelik olduğunu belirtmiştir (*Te'vîlâtü'l-Kur'an*, vr. 563^a; krş. Taberî, XXI, 43-45).

Allah'a nisbet edilen *bed'* ve *iâde* kavramları tefsirlerle esmâ-i hüsnâya dair eserlerde genellikle “ilkin yaratmak ve âhirette yaratmayı tekrarlamak” mânasına alınmış veya yaratmanın konusu hakkında herhangi bir belirleme cihetine gidilmemiştir. Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, diğer bazı müfessirlerin temas ettiği gibi bu tür âyetlerin muhatapları olan putperestlerin esasen âhiretin varlığını kabul etmediğine dikkat çekerek kendilerine karşı Allah'ın buna muktedir olmasıyla istidlâlde bulunmanın bir yararı olmayacağını belirtmiştir. Mâtürîdî'nin kanaatine göre bu tür âyetlerde yer alan *bed'* ile (*ibdâ'*) *iâde* kavramları hem tabiatı yönetmesi sırasında Cenâb-ı Hakk'ın yaratmayı sürekli tekrar etmesi, hem de kıyametin kopacağı zamanda insanları tekrar canlandırması anlamına gelir (*Te'vîlâtü'l-Kur'an*, vr. 325^a). Kur'an'da *bed'* ile *iâdenin* birlikte zikredildiği yerlerin çoğunda söz bağlamının âhiret hayatıyla ilgili olmadığı görülür (Yûnus 10/34; en-Neml 27/64; el-Ankebût 29/19; er-Rûm 30/27; el-Burûc 85/13). Tabiatta her şey sürekli bir değişim içinde olup ilâhî sıfatların tecellileri sonucu dâimî bir yaratma ve yok etme mekanizmasına tâbidir.

Mübdî' ve *muîd* hem İbn Mâce'nin (“Du'â”, 10) hem Tirmizî'nin esmâ-i hüsnâ rivayetinde yer almış (“Da'avât”, 82), ayrıca *bed'* ve *iâde* kavramları çeşitli hadislerde Allah'a nisbet edilmiştir (*Müsned*, III, 221, 285; IV, 287; İbn Mâce, “Zühd”, 38; Tirmizî, “Tefsîr”, 3/19, 18/5, “Cehennem”, 10). Ebû Hüreyre'nin Hz. Peygamber'den rivayet ettiği kutsî bir hadiste Cenâb-ı Hak şöyle buyurur: “İnsanoğlu beni yalanlamış, ancak bana hakkı yoktur; bana dil uzatmış, buna da hakkı yoktur. Onun beni yalanlaması, 'Allah beni yarattı fakat tekrar diriltecek değildir' şeklindeki beyandan ibarettir. Halbuki yaratmayı ilkin gerçekleştirmek onu tekrar etmekten daha zordur. İnsan ayrıca evlâd edindiğimi ileri sürmüştür. Ben bir ve tekim, kimseye muhtaç değilim, herkes bana muhtaçtır; ne doğurdum ne doğuruldum; kimse benim

dengim değildir” (*Müsned*, II, 37, 350-351, 393-394; Buhârî, “Tefsîr”, 112/1-2; Nesâî, “Cenâ'iz”, 117).

Kuşeyrî, *mübdî'* ve *muîd* isimlerinin yaygın mânalarına temas ettikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın kullarına yönelik lutuf ve ihسانlarını tekrar tekrar yaratmasını da bu iki ismin muhtevası içinde mütalaa etmiştir. Bu suretle Mâtürîdî'nin anlayışına yaklaşmıştır. Kuşeyrî ayrıca geçmiş mutlu günlerin Allah tarafından iade edilmesi hususunun nimetleri içinde yer alabileceği ihtimaline yer vermiş, fakat âriflerin bunu mümkün görmediğini belirterek şöyle demiştir: “Aslında Hakk'ın seçkin kulları geçmiş dünyevî mutluluklarına bir daha dönemeyektir. Ancak şu bilinmelidir ki özlüm ve üzüntülerin geçen zamanlar mutlu günlerden daha değerlidir. Çünkü kişiyi Allah'a yaklaştıran bu müstesna zamanlar Allah'ın kulları üzerindeki bir hakkıdır. Unutulmamalıdır ki O, kendisi uğruna kalbi kırık olanlarla beraberdir” (*el-Taḥbîr*, s. 74-75; bk. Abdurrahman el-Hût, s. 92). Gazzâlî, her iki isme de “mûcîc” mânası verdikten sonra yaratmanın (icâd) bir modelle bağlı olmayarak gerçekleşmesi halinde *ibdâ'*, modele bağlı olduğu takdirde *iâde* diye ifade edileceğini söyler (*el-Makşadü'l-esnâ*, s. 142). Allah'ın kâinata yönelik isimleri içinde yer alan *mübdî'* bazı farklarla yaratma kavramında birleştiği *bârî'* ve *hâlik*, *muîd* de *bâis* (ölümden sonra diriltlen) ismiyle anlam yakınlığı içinde bulunur. “Can veren” mânasındaki *muhyî* ise her iki ismin içeriğiyle ilgili görünmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “bd'e” md.; *Lisânü'l-'Arab*, “bd'e”, “avd [e'âde]” md.leri; M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, “bd'e”, “avd” md.leri; *Müsned*, II, 37, 350-351, 393-394; III, 221, 285; IV, 287; Buhârî, “Tefsîr”, 112/1-2; İbn Mâce, “Du'â”, 10, “Zühd”, 38; Tirmizî, “Da'avât”, 82, “Tefsîr”, 3/19, 18/5, “Cehennem”, 10; Nesâî, “Cenâ'iz”, 117; Taberî, *Câmi'u'l-beyân* (nşr. Sıdkî Cemil el-Attâr, Beyrut 1415/1995, XI, 150-151; XXI, 43-45; Zeccâc, *Tefsîrü esmâ'illâhi'l-hüsnâ* (nşr. Ahmed Yûsuf ed-Dekkâk), Beyrut 1395/1975, s. 56; Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'an*, Hacı Selimağa Ktp., nr. 40, vr. 325^a, 563^a; İbn Fûrek, *Mücerredü'l-Makşâlât*, s. 54-55; Kâdî Abdülcebbar, *el-Muğni*, XX/2, s. 196; Abdülkâhir el-Bağdâdî, *el-Esmâ' ve's-şifât*, Kayseri Râşid Efendi Ktp., nr. 497, vr. 165^a-166^a, 175^a; Kuşeyrî, *et-Taḥbîr fi't-tezkîr* (nşr. İbrâhîm Besyûnî), Kahire 1968, s. 74-75; Gazzâlî, *el-Makşadü'l-esnâ* (Fazluh), s. 142; Zemahşerî, *el-Keşşâf* (Beyrut), II, 346; Fahrreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, Beyrut 1410/1990, XVII, 92-93; Abdurrahman el-Hût, *Esnâ'l-metâlib* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1418/1997, s. 92; Elmâlılı, *Hak Dini*, IV, 2713-2716.

